

PRESENTASJON AV
HOVEDELEMENTENE I
UTREDNINGEN FRA ARBEIDSGRUPPE KIRKEORDNING ¹
”KJENT INVENTAR I NYTT HUS”

Innledende kommentarer:

1. Etter grunnlovsendringene er vedtatt sommeren 2012, vil det fortsatt være *begrensninger* når det gjelder en utvikling i retning av en *helt* selvstendig kirke løst fra staten. ² Det følger av:
 - Kirkeforliket ³
 - Grunnlovsforankringen ⁴
 Arbeidsgruppens utredning er uavhengig av kirkeforliket, men bygger på grunnlovsforankringen.
 I henhold til mandatet ⁵ bygger arbeidsgruppens utredning ⁶ dessuten på Kirkemøtet 2005 (sak 8/05) og Kirkemøtet 2007 (sak KM 8/07). ⁷

De sentrale elementer i arbeidsgruppens forslag:

2. UUPremisser.
 - a. Grunnlovsendringene innebærer at religiøs virksomhet ikke lenger – etter Grunnloven – skal være en del av statens ansvarsområde. ⁸ Kongens særskilte grunnlovsfestede kirkelige myndighet – som kirkestyre og som arbeidsgiver for geistligheten ⁹ – vil dermed måtte erstattes av bestemmelser gitt med basis i grunnlovsforankringen, dvs i lov gitt av Stortinget. ¹⁰
Det er lagt stor vekt på at
 - Grunnlovsendringene foranlediger og nødvendiggjør en omfattende revurdering av kirkens ordning. ¹¹ ”Yttergrensene” for overføring av myndighet fra staten til kirkelige organer må omdefineres etter grunnlovsendringene og er ikke nådd. ¹²
 - Den norske kirkes karakter som trossamfunn ¹³ legger begrensninger på Stortinget begrunnet i internasjonale konvensjoner om religionsfrihet som Norge har ratifisert. ¹⁴ Konsekvensen må være at kirkeloven legger omfattende myndighet til Kirkemøtet – herunder: oppgaver, sammensetning, valgordning og arbeidsform for valgte kirkelige organer ¹⁵ og for øvrig den del av kirkens ordning som Stortinget velger ikke å regulere. ¹⁶
 - Avviklingen av Kongens særskilte kirkestyre og overføring av myndighet til valgte kirkelige organer, representerer en demokratisering av kirkestyret. Det er ikke uforenlig med de nye grunnlovsbestemmelsene at Stortinget gjør Den norske kirke til eget rettssubjekt ¹⁷ – det er tvert imot en logisk oppfølging. ¹⁸
 - Det følger av grunnlovsforankringen at det er Stortinget som oppretter rettssubjekter, fastsetter hvilke organer som representerer rettssubjektene og regulerer forholdet mellom dem ¹⁹ - slik også Kirkemøtet 2008 har forutsatt. ²⁰
 - Den norske kirke skal gjenkjennes etter grunnlovsendringene: den skal forbli den folkekirke som den til nå har vært. ²¹
 - b. Kirkesynet er avgjørende for fordeling av myndighet i kirkeorganisasjonen. ²²
Det er lagt stor vekt på å videreføre den nåværende balanse mellom det kongregasjonalistiske, synodale og episkopale – samtidig som hvert av disse elementer styrkes. ²³

3. Én virksomhet.

Kirken driver i dag to selvstendige virksomheter: *geistlighetens* med basis i Kongens særskilte kirkestyre og *rådenes* med basis i lovbestemmelser gitt av Stortinget. Grunnlovsendringene åpner for at kirken kan drive én virksomhet.²⁴ Perspektivet på statens engasjement endres ”fra drift av geistlighet til understøttelse av kirke”.²⁵ Geistlighetens (heretter: den ordinerte tjeneste) arbeidsoppgaver kan nå inngå som en del av de valgte organers virksomhetsansvar.²⁶ Konsekvensene for bestemmelsene i nåværende tjenesteordninger for biskop, prost og menighetsprest er synliggjort.²⁷ Den ordinerte tjeneste vil få sitt mandat og sine oppgaver fra Kirkemøtet – og ikke lenger fra Kongen. De valgte organer vil få sitt mandat fra Kirkemøtet (med hjemmel i kirkeloven) – og ikke fra Stortinget.²⁸ Nåværende myndighetsfordeling mellom ”embete og råd” videreføres, men det pekes samtidig på aktuelle utfordringer.²⁹

Det er lagt stor vekt på at det nå etableres én virksomhet i Den norske kirke.

Når arbeidsgruppen bruker ”**Kjent inventar i nytt hus**” som tittel på utredningen, er det *én virksomhet* som er ”det nye hus”. ”Det nye hus” møbleres med ”kjent inventar” – dvs. at nåværende kirkeordning i størst mulig grad er tilpasset dette ”nye hus”.³⁰

4. Virksomhetsansvar og arbeidsgivermyndighet.³¹

Den instans som har ansvaret for en virksomhet, skal også tilsette de personer som skal utføre arbeidsoppgavene. Det skal være en ansvarssammenheng mellom virksomhet/oppgaver, jobbutførelse og arbeidsgivermyndighet. Et hovedspørsmål er derfor: hvilke kirkelige organer skal ha ansvar for hvilke oppgaver.

Arbeidsgruppens forslag:

- Menighetsrådets nåværende oppgaver videreføres og utvides – samtidig som rådet styrkes gjennom muligheter for å bli delegert økonomi- og arbeidsgivermyndighet³²
- Kirkelig fellesråds oppgaver overføres til menighetenes fellesråd / prostirådet som også tillegges virksomhetsansvaret for prestatjenesten i soknene. Rådet får ansvar for å implementere Kirkemøtets planer og programmer samt å følge opp samelovens språkregler³³
- Bispedømmerådet får et helhetsansvar for prestatjenesten i bispedømmet, ansvaret for prostetjenesten, tilsetter prostene og tilsetter prester som ikke har sin tjeneste i sokn. Rådet får ansvar for å implementere Kirkemøtets planer og programmer. Rådet får det samme ansvar for samisk kirkeliv som i dag³⁴
- Kirkemøtet skal lede virksomheten *på vegne av* (det nasjonale rettssubjektet) Den norske kirke. Virksomheten i kirken skjer i all hovedsak lokalt i soknet.³⁵ Kirkemøtet skal med basis i sitt læreansvar fastsette bekjennelsesgrunnlaget³⁶ Kirkemøtet tillegger biskopene en selvstendig tilsynstjeneste³⁷

Arbeidsgiveransvaret følger av virksomhetsansvaret/oppgavefordelingen (se pkt 5).

*Virksomhetsansvaret i den lokale kirke legges (fortsatt) til soknet og det er lagt vekt på at dette skal ivaretas av kompetente organ som ligger nærmest mulig til soknet.*³⁸

*Arbeidsgruppen mener at avveiningen av disse hensyn medfører en utvikling i retning av større enheter.*³⁹

5. Felles arbeidsgiveransvar.

Etableringen av én virksomhet åpner for et felles arbeidsgiveransvar.

- På hvilket nivå i organisasjonen det felles arbeidsgiveransvar skal etableres, er drøftet i 5 modeller.⁴⁰
- Forutsetningene for et felles arbeidsgiveransvar, er at det foretas en virksomhetsoverdragelse av prestatjenesten fra staten til kirken.⁴¹
- Innenfor nåværende ordninger kan etableringen av én virksomhet medføre en sterkere grad av felles forvaltning av et todelt arbeidsgiveransvar.⁴²

Arbeidsgruppens forslag:

- Menighetenes fellesråd / prostirådet erstatter kirkelig fellesråd som arbeidsgiver for soknets 6500 tilsatte og får arbeidsgiveransvaret for menighetsprestene (ca 1000)
- Bispedømmerådet får arbeidsgiveransvaret for prostene, tilsetter prostene (ca 100) og tilsetter prester som ikke har sin tjeneste i sokn (ca 50)
- Kirkerådet ivaretar arbeidsgiveransvaret for biskopene (12)

Det er lagt stor vekt på å legge til rette for og etablere et felles arbeidsgiveransvar i den lokale kirke.

Dette hensyn er vektlagt tyngre enn at virksomhetsansvar/arbeidsgiveransvar for menighetsprestene skal legges til et organ der biskopen er medlem. De organer biskopen er medlem av, ligger for fjernt fra soknet til å ha virksomhetsansvar i soknet. Arbeidsgruppen mener at arbeidsgiveransvar ikke er en forutsetning for biskopens utøvelse av tilsyn. I så fall måtte dette gjøres gjeldende for alle tilsatte.⁴³ Derimot kan biskopen i tjenesteordningen fortsatt tillegges selvstendige arbeidsgiverfunksjoner i tillegg til tilsynsoppgavene⁴⁴ og biskopen gis en rolle i tilsettingsprosedyrene.⁴⁵

6. Ledelse

a. Ledelse utøves på vegne av et styringsorgan.

- Daglig leder ivaretar løpende styringsorganets ansvar.⁴⁶ Styringsorganet driver én virksomhet.
- Ledelse av den ordinerte tjeneste skjer ”i arbeidsgivers sted” – dvs at prosten og biskopen som medlem av rådet leder den del av rådets ansvarsområde som gjelder prestatjenesten.⁴⁷ Biskopen leder prostene og prostene leder menighetsprestene. Prost og biskop leder også i dag ”i arbeidsgivers sted” – dvs. i Kongens sted som arbeidsgiver, men dette er i dag en egen virksomhet.

Det er lagt stor vekt på funksjonen som daglig leder av et styringsorgan og én virksomhet som grunnlaget for utøvelse av ledelse.

Det er lagt stor vekt på at biskopens ledelse av prestatjenesten – både i tilsyns- og arbeidsgiverlinjen – skal videreføres innen disse rammer. Prosten skal – som i dag – ivareta ”arbeidsgivers styringsrett”⁴⁸ overfor menighetsprestene.

b. Ledelse følger av tjenesten med Ord og sakrament

- Biskopens selvstendige tilsynstjeneste med derav følgende selvstendige lederansvar videreføres⁴⁹ og styrkes.⁵⁰ Prostene bistår fortsatt biskopene i denne utøvelse av sin tjeneste.
- Menighetsprester utøver fortsatt et pastoralt lederansvar⁵¹ og skal fortsatt ha ansvaret for å lede (de involverte i staben i) forberedelsen og gjennomføringen av gudstjenester og kirkelige handlinger.⁵²
- Den ordinerte tjenestes faglige selvstendighet i utførelsen av arbeidsoppgaver videreføres.⁵³

Det er lagt stor vekt på at nåværende bestemmelser skal videreføres samtidig som faglig selvstendighet nå ikke lenger utøves innenfor rammen av en egen virksomhet, men innen rammen av ansvaret til vedkommende styringsorgan som driver én virksomhet. Biskopens tilsynstjeneste skal fortsatt utøves på selvstendig grunnlag. Biskopens ledelse skal styrkes både i forhold til råd og tilsatte.

7. Biskopens tilsynsansvar⁵⁴

- Biskopen får sin myndighet fra Kirkemøtet og ikke fra Kongen⁵⁵
- Tilsynsoppgaver og selvstendige arbeidsgiveroppgaver defineres både i tjenesteordningen⁵⁶ og i Kirkemøtets kirkeordning⁵⁷
- Arbeidsgiveroppgaver overfor prestskapet utføres fortsatt ”i arbeidsgivers sted” – dvs nå på vegne av det ansvar bispedømmerådet er tillagt – i tillegg til de oppgavene som følger av tjenesteordningen
- Biskopens tilsyn/ledelse omfatter
 - Den kirkelige virksomhet generelt⁵⁸
 - Prestetjenesten⁵⁹
 - Den vigslede tjeneste⁶⁰
 - Øvrige kirkelig tilsatte⁶¹
 - De kirkelige råd⁶²

Denne myndighet utøves på disse måter:

- I organene som biskopen er medlem av (bispedømmeråd og KM)
- Overfor organene som biskopen ikke er medlem av (menighetsråd og menighetenes fellesråd / prostirådet)
- Overfor alle kirkelige tilsatte
- På vegne av arbeidsgiverorganet biskopen er medlem av – ledelse ”i arbeidsgivers sted” – dvs ledelse av prestedtjenesten på vegne av bispedømmerådet

Biskopens myndighet er styrket i alle disse relasjoner,⁶³ men myndigheten omfatter ikke lenger den del av arbeidsgiveransvaret for menighetsprester som gjelder medlemskap i tilsettingsorganet. For proster vil biskopen bli medlem av tilsettingsorganet og for prester som ikke er knyttet til sokn vil biskopen fortsatt være medlem av tilsettingsorganet.⁶⁴

Det er lagt stor vekt på at biskopens tilsyn gjelder alle råd og alle kirkelig tilsatte. Tilsynet gjelder kirkens liv generelt og alle tilsatte på like linje.

Dette hensyn er vektlagt sterkere enn hensynet til den del av arbeidsgiveransvaret for menighetsprester som gjelder medlemskap i tilsettingsorganet.

8. Tilhørighet og medlemskap

Arbeidsgruppen foreslår i all hovedsak å videreføre nåværende bestemmelser.⁶⁵ Det foreslås imidlertid en harmonisering av bestemmelsene for trossamfunnene generelt og for Den norske kirke spesielt.⁶⁶

9. Kategorial- og valgmenigheter

Arbeidsgruppen foreslår adgang til å danne kategorial- og valgmenigheter innen Den norske kirke.⁶⁷ Det gjelder menigheter hvor medlemskapet ikke bestemmes av geografisk tilhørighet.⁶⁸ Ordninger for dette skal fastsettes av Kirkemøtet og godkjennelse av den enkelte menighet foretas av biskopen.⁶⁹ Også enkeltpersoners overføring fra et sokn til en slik menighet foretas av biskopen.⁷⁰

10. Lærenemnda

Arbeidsgruppen foreslår lærenemnda nedlagt og erstattet av en ordning der enten Kirkemøtet eller Bispemøtet ad hoc oppnevner et råd/nemnd når det er behov for å få belyst er lærespørsmål eller avgitt en uttalelse i en konkret læresak.⁷¹ Dette må utredes videre.⁷²

11. Videre demokratisering

Avviklingen av Kongens særskilte kirkestyre og overføring av myndighet til valgte kirkelige organer, representerer en demokratisering av kirkestyret.⁷³ Økt kirkelig selvstendighet aktualiserer tiltak for videre demokratisering.

a. Valgordninger

Arbeidsgruppen foreslår at soknet videreføres som eget rettssubjekt og at Den norske kirke nasjonalt opprettes som eget rettssubjekt. Menighetsrådet og menighetenes fellesråd/ prostirådet representerer soknet. Kirkemøtet og bispedømmerrådet representerer Den norske kirke.⁷⁴

Arbeidsgruppen mener at menighetsråd og Kirkemøtet skal få sitt mandat fra soknet og fra kirkens medlemmer i soknet – dvs. velges ved direkte valg.⁷⁵ En videreføring av dagens ordning med en kombinasjon av direkte og indirekte valg til Kirkemøtet, kan også vurderes.

Arbeidsgruppen foreslår at menighetenes fellesråd / prostirådet oppnevnes av menighetsrådene⁷⁶ og at bispedømmerrådet består av halvparten av bispedømmets delegater til Kirkemøtet (de som har fått flest stemmer) og halvparten oppnevnt av menighetsrådene.⁷⁷ På denne måte ”møtes” kirkens lokalledd og sentralledd – og de to rettssubjekter – i bispedømmerrådet.

b. De tilsatte

De tilsatte *medvirker* – i egenskap av tilsatte – i demokratiske beslutningsprosesser som medlemmer av valgte organer. *Samtidig* utøver de tilsatte *medbestemmelse* gjennom de ordninger som er vanlig i vårt samfunn. Arbeidsgruppen mener at økt kirkelig selvstyre innebærer at det her må foretas et valg.

• Lek kirkelig tilsatte medlemskap i valgte organer.⁷⁸

Arbeidsgruppen foreslår at representasjonen av lek kirkelige tilsatte i de valgte organer utgår.

De tilsatte tar del i de demokratiske beslutningsprosesser i kirken gjennom ordninger for medbestemmelse. Disse bygges videre.

Samtidig blir kirkelig tilsatte valgbare til alle kirkelige organer i egenskap av kirkemedlemmer. Dette gjelder ikke tilsatte i vedkommende organs administrasjon.⁷⁹

- Den ordinerte tjeneste i de valgte organer.⁸⁰

Arbeidsgruppen foreslår å videreføre ordningen med at den ordinerte tjeneste er medlem i alle kirkelige organer. Dette følger av myndighetsfordelingen mellom ”embete og råd”.

I arbeidsgruppens hovedforslag vil følgende tiltak bidra til styrket demokratisk legitimitet:⁸¹

- Valg av representant for den ordinerte tjeneste til Kirkemøtet foretas av alle stemmeberettigede og ikke kun av prestene (vedkommende blir også medlem av bispedømmerådet). Det er ikke prestene som arbeidstakere som er representert, men det er den ordinerte tjeneste. Prestenes anliggender som arbeidstakere ivaretas gjennom ordningene for medbestemmelse
- Ordinerte prester har stemmerett og er valgbare som ordinære medlemmer av menighetsråd
- Ordinerte prester har stemmerett på ordinære medlemmer av Kirkemøtet, men er valgbare kun som representant for den ordinerte tjeneste

12. Kirkegårdene⁸²

Arbeidsgruppen foreslår av nåværende ordning videreføres og legger til grunn forslaget i Innst XL(2010-2011) om at gravferdsloven bruker betegnelsen ”gravplass”, men at det om den enkelte gravplass kan brukes ”nn kirkegård”.

Menighetenes fellestråd / prostirådet overtar kirkelig fellestråds nåværende ansvar, men at betegnelsen ”kirkegårdsstyre” brukes i gravferdsloven som betegnelse på dette organ – siden det er styre for *den enkelte* kirkegård.

13. Statens og kommunens økonomiske ansvar

Arbeidsgruppen legger til grunn at det offentlige fortsatt skal understøtte Den norske kirke økonomisk – slik også ny § 16 i Grunnloven fastsetter – men at den statlige finansieringen kan legges om.⁸³

Arbeidsgruppen mener at de administrative og økonomiske av arbeidsgruppens forslag må utredes særskilt.⁸⁴

14. Organisasjonsutvikling.

En implementering av arbeidsgruppens forslag innebærer to omfattende prosesser:

1) nedleggelsen av 426 Kirkelig fellestråd og opprettelsen av ca 80 menighetenes fellestråd / prostiråd samt en stimulering i retning av færre menighetsråd innebærer omfattende utfordringer lokalt.⁸⁵

2) etablering av én virksomhet i Den norske kirke innebærer ikke bare nye ordninger, men medfører samtidig en omstilling som innebærer et krevende møte mellom to tradisjoner og to kulturer i vår kirke.⁸⁶ Arbeidsgruppen har beskrevet disse utfordringer med utgangspunkt i metaforene ”Jerusalem”, ”København”, ”Tune” og ”Eidsvoll”.⁸⁷

Det vil være nødvendig med omfattende drøftelser og prosesser i forhold til de utfordringer grunnlovsendringene og ny kirkeordning aktualiserer.

Noter

H=Hefte, KL=kirkelov, KO=Kirkemøtets kirkeordning

¹ Arbeidsgruppen har bestått av: Trond Bakkevig (leder), Jorund Andersen, Frank Grimstad, Hans-Petter Jahre, Turid Skorpe Lannem, Elise Sandnes og Knut Andresen. Sistnevnte har også vært arbeidsgruppens sekretær og skrevet utredningen. Per-Oskar Kjølaas har deltatt fra Bispemøtet med tale- og forslagsrett.

² H.2 side 33f om ”statskirkeordningen – oppheves, endres eller videreføres den?”

³ Kirkeforliket er sitert i H.4 side 139.

Det er innebygget en selvmotsigelse i kirkeforliket: staten skal ikke lenger drive religiøs virksomhet, men skal allikevel drive Den norske kirke gjennom sine statstjenestemenn og sin sentrale / regionale (kirkelige) statsforvaltning – selv om bekjennelsesforpliktelsen i Grunnloven er opphevet. Dette stiller spørsmålsteget ved holdbarheten av kirkeforliket, jf H.2 side 22ff om ”staten og Den norske kirke” og 24ff om ”grunnlovsendringene og kirkeforliket”.

⁴ H.2 side 56 om ”hvordan dannes kirken?”

En grunnlovsforankret folkekirke og et privatrettslig regulert trossamfunn er i rettslig forstand ulike størrelser.

De rammer grunnlovsforankringen legger, er at

- Kirken er i rettslig forstand etablert av staten (Stortinget) og dette skal fortsette
- Kirken driver offentlig virksomhet
- De organer som skal utøve offentlig myndighet, må lovfestes
- Stat og kommune skal understøtte kirken
- Opprettelse av Den norske kirke som eget rettssubjekt må skje ved lov. Det samme gjelder de organer som skal representere rettssubjektene
- Kongens alminnelige myndighet etter Grunnlovens § 3 vil fortsatt gjelde i forhold til Den norske kirke, jf H.3 side 127f om ”Kirkemøtet og Kongens myndighet” og H.3 side 179 om ”Kongens myndighet”.

Dersom målsettingen med utviklingen av relasjonene mellom stat og kirke er en fri kirke helt løst fra staten, stenger grunnlovsforankringen for en slik mulighet. Men å gjøre Den norske kirke til eget rettssubjekt, *kan* i praksis innebære en stor grad av fristilling.

Av hensyn til internasjonale konvensjoner om religionsfrihet, må lovbestemmelser som følger av kirkens offentligrettslige karakter, begrenses mest mulig og overlates til Kirkemøtet å bestemme, jf ny KL § 2.

Om trossamfunnene og Den norske kirke, se H.2 side 42ff om ”Alle Tros- og Livssynssamfund – paa lige Linje?”

⁵ Kirkerådets direktør oppnevnte 11. januar 2010 en arbeidsgruppe som fikk slikt mandat:

- a. På bakgrunn av tidligere utredninger og Kirkemøtevedtak (særlig sak KM 8/07). utarbeide forslag til ny kirkeordning (konkret regeltekst) som kan bli gjeldende når endringene av forholdet mellom kirke og stat inntreffer.

Denne skal:

- reflektere en helhetlig forståelse av forholdet mellom Kirkemøtets og Stortingets myndighet
 - forankre oppgaver som overføres fra statlige myndigheter til kirken
 - avklare kirkelige organers rettslige status, mandat og myndighet
 - koordineres med forslaget til ny kirkelov
- b. Gi en foreløpig beskrivelse av hva som kan være statens og kommunenes økonomiske forpliktelser og hjemler for disse.
 - c. Levere forslag til Kirkerådets sekretariat i løpet av våren 2011.

Mandatet er supplert i eget brev fra Kirkerådets direktør i tilknytning til oppnevningen:

- a. ”Det vil i dette arbeidet bli nødvendig å utvikle et helhetlig forslag til ny kirkeordning”.

Arbeidsgruppen legger derfor – også med bakgrunn i mandatet at arbeidet skal ”koordineres med forslaget til ny kirkelov” og at ”konkret regeltekst” skal utarbeides – frem et fullstendig utkast til ny kirkelov (lovtekster i H.1 side 65-71 og kommentarer i H. 3 side 157-253) og et fullstendig

-
- forslag til ny kirkeordning (lovtekster i H.1 side 50-64 og kommentarer i H.3 side 10-156).
- b. ”Å identifisere behov for ytterligere utredninger ...”
Arbeidsgruppen viser her til H.4 side 59ff hvor 16 områder er foreslått for videre utredning:
1) Regler for tilsetning av biskop, 2) Regler tilsetning av prost, 3) Regler for tilsetning av menighetsprest, 4) Behandling av lærespørsmål og læresaker etter nedleggelse av Lærenemnda, 5) Arbeidsfordelingen mellom Kirkemøtet og Bispemøtet, 6) Rettslig forpliktende vedtak åpne av de to rettssubjektene, 7) Opplysningsvesenets Fond, 8) Kirken på Svalbard, 9) Nidarosdomen, 10) Spesialtjenestene ved Helseforetak, fengsler, universitetene, Forsvaret m.v., 11) Den vigslende tjeneste, 12) Virksomhetsoverdragelse og de tilsattes rettigheter og plikter, 13) Eiendomsretten til kirkelige fond, legater og stiftelser, 14) Gjennomgang av kongelige resolusjoner, 15) OU-prosess og 16) De økonomiske og administrative konsekvenser av arbeidsgruppens hovedforslag.
- c. ”Å legge til grunn for åpne prosesser og høringer”.
Arbeidsgruppen viser til oversikten i H.1 side 19f.
Videre fremdrift: H.2 side 14ff om ”fremdrift i 4 etapper” og side 31ff om ”forfatningsreform og forvaltningsreform”.
En ny kirkelov ligger under Stortingets ansvarsområde i medhold av forslaget til ny § 16 i Grunnloven. Denne forventes vedtatt sommeren 2012.
Forslaget til ny kirkeordning vedtatt av Kirkemøtet vil være avhengig av at Stortinget – i en ny kirkelov – gir Kirkemøtet slik fullmakt.
Arbeidsgruppen mener at grunnlovsendringene både forutsetter og gjør det nødvendig at Stortinget foretar en omfattende revisjon av kirkelovningen på grunnlag ny § 16 i Grunnloven og at dette bør skje etter utløpet av kirkeforliket av 20. april 2008 – dvs etter Stortingsvalget høsten 2013. Forslaget til ny kirkeordning fastsatt av Kirkemøtet, kan behandles etter ny kirkelov er vedtatt av Stortinget og dermed tidligst i 2014/15.
Arbeidsgruppen anbefaler at forslagene innen denne tid drøftes inngående i Den norske kirke.
- ⁶ Arbeidsgruppen avleverte sin utredning 29. august 2011. Arbeidet har vært meget omfattende og tidsfristen er forlenget av Kirkerådets direktør. Utredningen er enstemmig.
Utredningen omfatter 4 hefter:
- Hefte 1: Sammendrag. Modeller. Lovtekster
 - Hefte 2: Prinsipper og premisser
 - Hefte 3: Kommentarer i lovtekstene i Kirkemøtets kirkeordning og utkast til ny kirkelov
 - Hefte 4: Kirkemøtets regler m.v. Vedlegg.
- ⁷ H.4 side 87-95 gir en oversikt over hvor vedtakene i Kirkemøtet 2005 og 2007 er omtalt i arbeidsgruppens utredning.
- ⁸ H.2 side 17ff om ”Statens forhold til religion”.
- ⁹ Kongens særskilte kirkestyre følger av nåværende grunnlovsbestemmelser: § 4 ”*haandheve og beskytte ... den evangelisk-lutherske Lære*”, § 16 ”*anordne al offentlig Kirke- og Gudstjeneste ...*”, § 16 ”*paase at Religionens offentlige Lærere følge de dem foreskrevne Normer*” og § 21 ”*utnevner og beskikker geistlige Embedsmænd*”.
- ¹⁰ H.2 side 27 ff om ”Grunnloven og Den norske kirke”.
- ¹¹ H.2, Del 7 om ”Grunnlovens premisser” og Del 8 om ”Grunnlovsendringene og kirkens ordning”. Jf også H.2 side 31ff om ”forfatningsreform og forvaltningsreform”. Se også H.1 side 22f og H.2 side 54.
- ¹² H.2 side 55. Begrepet ”Yttergrensene” refererer seg til formuleringene i St.meld.40(1980-81). Se side 38ff om ”tre scenarier for endring av kirkeloven”. De 3 scenarier er beskrevet som ”stortingsstyrt statskirke”, ”medlemsstyrt folkekirke” og ”kirkemøtestyrt trossamfunn”. Om mulighetsperspektivene i kjølvannet av grunnlovsendringene, se H.2 side 24ff om ”grunnlovsendringene og kirkeforliket”.
- ¹³ H.2 side 46f om ”trossamfunn”.
- ¹⁴ H.2 side 27ff om ”Grunnloven og Den norske kirke”.
- ¹⁵ H.2 side 24 ff om ”grunnlovsendringene og kirkeforliket”, H.3 side 163f om ”Den norske kirkes

som trossamfunn og kirkens læregrunnlag”, og H.3 side 178f om ”sammensetning, valgordning og oppgaver”. Jf bestemmelsen i ny KL § 2 (H.3 side 164) og ny KL § 4, 4. ledd (H.3 side 173).

¹⁶ H.2 side 54, jf H.3 side 164f om ny KL § 2.

Arbeidsgruppens utkast til ny kirkelov er innspill til diskusjonen om hva Stortinget kan eller skal regulere.

Arbeidsgruppens utkast til kirkelov og forslag til Kirkemøtets kirkeordning kan legges til grunn *både* innenfor nåværende rettstilstand (dvs. Den norske kirke er ikke eget rettssubjekt) og dersom Den norske kirke blir eget rettssubjekt. Forskjellen vil stort sett være ny KL § 3, 2. ledd (som gjør Den norske kirke til eget rettssubjekt).

¹⁷ H.3 side 168ff om ”Den norske kirkes rettslige stilling” og H.2 side 56ff om ”rettssubjekt”.

¹⁸ H.2 side 26 – kulepunkt om ”forfatningsreform” og H.2 side 19ff om ”staten og trossamfunnene”.

¹⁹ H.3 side 176f om ”organer på vegne av rettssubjektene” og side 177f om ”forholdet mellom rettssubjektene”

²⁰ H.2 side 11 – pkt 1.1.4-1 i vedtaket i sak KM 8/07.

²¹ H.2 side 44f om ”forblive”, jf ny KL § 1 – H.3 side 161f.

²² H.1 side 22-25 sammenfatter problemstillingene om kirkeforståelsen i 3 veivalg. Se kommentarene i H.2 side 59ff om ”Kirkemøtet som organ for soknet”, ”Soknet som organ for Kirkemøtet” og ”Soknet og Den norske kirke”.

Alternativene kan beskrives slik:

- Kirkemøtet gjøres til organ for soknet – dvs at Den norske kirke utgjøres av soknene i fellesskap. Det blir på denne måte soknet – og soknets organer – som er utøvende. Sentralleddet blir utøvende for lokalleddet. Kirkeorganisasjonen bygges ”nedenfra”. En konsekvens av dette kan være at Den norske kirke ikke gjøres til eget rettssubjekt – fordi den er summen av soknene. En slik modell vektlegger i sterk grad det *kongregasjonalistiske* element.
- Soknet gjøres til organ for Kirkemøtet – dvs. at all myndighet i kirkeorganisasjonen tillegges Kirkemøtet, som så fordeler hvilke organer som skal ha ansvar for hva. Lokalleddet blir utøvende for sentralleddet. Kirkeorganisasjonen bygges ”ovenfra”. En konsekvens av dette er at Den norske kirke blir eget rettssubjekt og kan være at soknet opphører som eget rettssubjekt. En slik modell vektlegger i sterk grad det *synodale* element.

Nåværende kirkeordning bygger på *en balanse* mellom det kongregasjonalistiske og det synodale. Denne balansen bør etter arbeidsgruppens mening videreføres og styrkes. Dette kan skje ved at både soknet og Den norske kirke nasjonalt er rettssubjekter og at forholdet mellom rettssubjektene reguleres. I tillegg vil det episkopale element – dvs biskopens tilsynsmyndighet – inngå i en kirkeordning og balanseres i forhold til det kongregasjonalistiske/synodale og det nasjonale/de lokalerettssubjekt. Biskopens myndighet utøves på selvstendig grunnlag. Arbeidsgruppen viderefører dette og legger opp til ordninger som styrker biskopens tilsyn.

²³ Styrking av det *kongregasjonalistiske*, se H.1 side 34ff om ”et styrket menighetsråd”, H.3 side 68ff om ”menighetsrådets oppgaver” og H.4 side 54ff om ”delegasjon fra menighetenes fellelsråd/prostirådet til menighetsråd”.

Styrking av det *synodale*, se H.2 side 80ff om ”felles forpliktelse” – jf KL § 4, 6. og 7. ledd, H.3 side 167ff om ”Den norske kirkes rettslige stilling” – jf KL § 3, 3. ledd om Den norske kirke som rettssubjekt. H.3 side 125 om ”Kirkemøtet som Den norske kirkes øverste representative organ” – jf KO § 19 om Kirkemøtets mandat.

Styrkelsen av det *episkopale*, se H.2 side 137ff om ”ytterligere styrkelse av biskopens tjeneste”.

²⁴ H.2 side 70-82 der ”todelingen av kirkeorganisasjonen” er beskrevet med 6 innfallsvinkler: 1) rettslig grunnlag, 2) virksomheten, 3) ansvar for virksomheten, 4) arbeidsgiveransvar, 5) ledelse og 6) oppgaver.

²⁵ H.2 side 35f og H.3 side 194f om ”fra drift av geistlighet til understøttelse av kirke”.

²⁶ H.1 side 37-44 peker på 6 veivalg til spørsmålsstillingen: ”De valgte organer og den ordinerte tjeneste – todelt eller samlet?”: 1) rettslig grunnlag, 2) virksomheten, 3) ansvar for virksomheten, 4) arbeidsgiveransvar, 5) ledelse og 6) oppgaver.

Bestemmelsen om at ”*de valgte organer leder virksomhet*” finnes i ny KL § 4, 1. ledd.

H.3 side 70 om ”menighetsrådets virksomhetsansvar og prestatetjenesten”, side 90-108 om

-
- ”menighetenes fellelråd / prostirådet”, og side 112ff om ”bispedømmerådets oppgaver”.
- ²⁷ H.4 side 4ff om ”tjenesteordning biskop”, side 21ff om ”tjenesteordning for prost” og side 32ff om ”tjenesteordning for menighetsprester”.
- ²⁸ Hovedbestemmelsen for dette er ny KL § 2 som gir Kirkemøtet myndighet til å fastsette kirkens ordning, dvs å regulere kirkens indre anliggender. H.3 side 164ff om ”kirken som trossamfunn og kirkens læregrunnlag”.
- ²⁹ H.2 side 86-92 om ”embete og råd”. Som eksempler på aktuelle utfordringer de siste 15 år som gjelder ansvarsfordelingen mellom ”embete og råd” i et styringsperspektiv, pekes på arbeidet med *lokalt pastoralt tilsyn* og *det flerdimensjonale embete*. Kirkens oppdrag kan her forstås slik at det defineres som *embetets* oppgave. I et styringsperspektiv kan dette undergrave rådernes mandat og mulighet i kirkestyret.
- ³⁰ H.2 side 44f om ”forblive”.
- H.4 side 66-86 gir oversikt over hvor bestemmelse i nåværende kirkelov enten er videreført, endret eller utgår. Metodisk har dette tjent som en kvalitetssikring av arbeidet. Nåværende kirkelov omtaler forhold som det har vist seg nødvendig å gi bestemmelser om.
- H.4 side 4ff trekker konsekvensene i tjenesteordning for biskop, prost og menighetsprest når *én virksomhet* innføres.
- ³¹ H.2 side 51 ff om ”virksomhetsansvar, arbeidsgiveransvar og normgivnings-/organiseringskompetanse”.
- ³² H.1 side 34f om ”et styrket menighetsråd”, H.3 side 68ff om ”menighetsrådets oppgaver” og H.4 side 54ff om ”delegasjon fra menighetenes fellelråd/prostirådet til menighetsråd”
- ³³ H.3 side 90ff om oppgavene for menighetenes fellelråd/prostirådet. Samelovens språkregler er tatt inn i H.4 side 117ff.
- ³⁴ H.3 side 112ff om ”bispedømmerådets oppgaver”.
- ³⁵ Denne formulering om Kirkemøtet er viktig. Kirkemøtet skal ikke lede virksomheten i Den norske kirke, men **på vegne av** det nasjonale rettssubjektet Den norske kirke. Virksomheten i Den norske kirke skjer (også) lokalt – ved rettssubjektet soknet. Det skal være en adekvat balanse mellom de to rettssubjekter, jf H.1 side 22ff om kirkeforståelsen. Jf ellers H.2 side 62f om ”hvor kommer Kirkemøtets mandat fra?” og ”Kirkemøtet som styringsorgan – teologisk, demokratisk og juridisk”. Kirkemøtets mandat er omtalt i H.3 side 120-138.
- ³⁶ H.3 side 164f om ”kirken som trossamfunn og kirkens læregrunnlag” og side 166f om ”Bør NL 2-1 oppheves?”
- ³⁷ H.3 side 148. Bestemmelsen om biskopens tilsynstjeneste – KO § 25, 1. ledd.
- ³⁸ H.3 side 54ff, KO § 8 om ”soknets organer”.
- ³⁹ Størrelsen av sokn og størrelsen om område for menighetenes fellelråd/prostirådet vil måtte bestemmes ut fra en rekke faktorer og skje på grunnlag av lokale prosesser. H.4 side 95-116 inneholder tabeller over 1) antall fellelråd i dag, 2) folketall, 3) medlemstall, 4) areal, 5) årsverk, 6) kirker og 7) driftstilskudd.
- ⁴⁰ H.1, Del 2, side 21-47 om ”modell- og veivalg”.
- De 5 modeller er:
- Bispedømmemodellen
 - Kombinasjon av bispedømme- og justert fellelråds-/prostimodell
 - Justert fellelråds-/prostimodell
 - Fellelrådsmodell
 - Menighetsrådsmodell
- Arbeidsgruppen har gått inn for en kombinert bispedømme- og justert fellelråds-/prostimodell.
- ⁴¹ H.2 side 65f om ”virksomhetsoverdragelse”, side 67f om ”Den norske kirke som arbeidsgiver” og side 68ff om ”Kirkemøtet og Kirkelig interesse- og arbeidsgiverorganisasjon”. Jf også den juridiske betenkning i H.4 side 123-138.
- ⁴² H.2 side 76ff om ”todelingen av arbeidsgiveransvaret” og side 48ff om ”finansiering og virksomhetsansvar”. Jf bestemmelsen i KO § 16, 4, ledd – H.3 side 90ff.
- ⁴³ H.2 side 130ff om ”biskopen – arbeidsgiver og/eller tilsynsmyndighet” og ”tilsynsmyndighet og arbeidsgiveransvar – sammenheng eller ikke sammenheng?”

-
- ⁴⁴ Jf f.eks H.4 om ”tjenesteordning for biskoper” §§ 1 (bindende pålegg), 8 (ordinasjon), 9 (kollas), 10 (gi rett til å utføre kirkelige handlinger), 14 (læresak). Dette er tilsynsoppgaver med arbeidsrettslige konsekvenser. Se også H.2 side 136f om ”tilsyn som ledelse”.
Når det gjelder den vigslede tjeneste, reiser arbeidsgruppen spørsmål om praktiseringen av gjeldende bestemmelser. Dette må drøftes videre, H.2 side 115ff.
- ⁴⁵ H.3 side 107f om ”biskopens tilsyn med rådets virksomhet” (uttalerett i kirkelige tilsetninger), H.3 side 99-103 om ”tilsettingsmyndighet for prost og prest”, side 101f om ”tilsettingsprosedyrer” og side 233 om ”det partssammensatte utvalg og tilsetninger”.
- ⁴⁶ H.2 side 77 om ”todelt ledelse” og H.1 side 43f om ”veivalg C-5”. H.3 side 63ff om ”daglig leder av menighetsrådets virksomhet”, side 82ff om ”ledelsen av rådets virksomhet og prosten” (dvs. menighetenes fellelråd / prostirådet), og side 116 om ”prestetjenesten, bispedømmerrådet og biskopen”.
- ⁴⁷ H.3 side 82ff om ”ledelsen av menighetenes fellelråd/prostirådets virksomhet og prosten” og side 116 om ”prestetjenesten, bispedømmerrådet og biskopen”. Se også H.2 side 136f om ”tilsyn som ledelse”.
- ⁴⁸ Jf nåværende tjenesteordning for proster § 4 og H.4 side 30 om ”tjenesteordning for proster”.
- ⁴⁹ H.2 side 136f om ”tilsyn som ledelse”. Dette kan sammenfattes slik:
Tjenesten med Ord og sakrament innebærer (jf Hefte 2, Del 5 om ”tilsyn som lederskap”) at
- Biskopen ivaretar den episkopale dimensjon i vår kirkeorganisasjon, styrker/binder sammen det kongregasjonalistiske/synodale i kirkeorganisasjonen og det nasjonale/de lokale rettssubjekt
 - Biskopen leder 1) med basis i et selvstendig åndelig ansvar for Ord og sakrament, 2) gjennom den selvstendige forvaltningsmyndighet som følger av dette og 3) gjennom de selvstendige arbeidsgiveroppgaver biskopen er tillagt
 - Biskop og prost leder prestetjenesten ”i arbeidsgivers sted”
- Prosten skal bistå biskopen i dette lederskap.
Menighetsprestene utøver pastoralt lederansvar og bidrar til strategisk og åndelig ledelse i og av menigheten.
- ⁵⁰ H.3 side 147ff – ny KO § 25, 1. ledd.
- ⁵¹ H.4 side 37f – tjenesteordningens § 10.
- ⁵² H.4 side 35 – tjenesteordningens § 7, 2. ledd.
- ⁵³ H.4 side 43 om tjenesteordning for menighetsprester § 20, 2. ledd og H.2 side 118 om ”arbeidsgivers styringsrett og faglig selvstendighet”.
- ⁵⁴ H.2 side 99-143 om ”biskopens tilsyn”.
- ⁵⁵ Jf H.2 side 125ff om ”den rettslige forankring av biskopens tjeneste”.
Kirkemøtet fastsetter at:
- * Den norske kirke skal ha *biskoper* (jf ny KO § 25, 1. ledd, 1. punktum)
 - * Biskopene skal inneha en *selvstendig tilsynstjeneste* (jf ny KO § 25, 1. ledd, 2. punktum)
 - * *Hvilke oppgaver* biskopene skal ha (jf ny KO § 19, 2. ledd, bokstav d)
 - * *Hvem* som skal tilsette biskopene (jf ny KO § 19, 2. ledd bokstav c) og ny KO § 20
 - * *Liturgien* for vigsling av biskoper og ordningene for biskopens vigsling til den ordinerte og vigslede tjeneste m.v. (jf ny KO § 19, 2. ledd bokstav b)
 - * *Hvordan* forholdet mellom Kirkemøtet og Bispemøtet (biskopene) skal reguleres (jf ny KO § 22)
- ⁵⁶ H.2 side 121f om ”hvor går veien videre” og side 130ff om ”fremtidige ordninger”. H.4 side 4-20 om ”tjenesteordning for biskoper”. Se også H.2 side 136f om ”tilsyn som ledelse”.
- ⁵⁷ Jf KO § 9, siste ledd, KO § 16, 6. ledd og KO §§ 25-28. Jf også H.2 side 115ff om ”biskopen og den vigslede tjeneste”. Det innføres også at biskopens enkeltvedtak i bestemte saker som gjelder biskopens tilsynsmyndighet, ikke skal kunne påklages. Jf H.3 side 238f om ”klagerett etter forvaltningsloven på biskopens enkeltvedtak”.
- ⁵⁸ H.4 side 4ff om ”biskopens ansvar og myndighet” og H.2 side 137ff om ”ytterligere styrking av biskopens tjeneste”.
- ⁵⁹ H.4 side 5ff om tjenesteordningens § 2-16, jf også KO § 27 om tap og gjenerverv av presterettigheter.

-
- ⁶⁰ Det er gitt nye bestemmelser i KO § 16, 6. ledd om uttalerett ved tilsetninger (H.3 side 107f), KO § 26 om krav til søkere til kirkelig stilling og tap av kirkelig stilling (H.3 side 149) og KO § 28 om tap og gjenerverv av vigslingsfullmakter (H.3. side 153f).
H.2 side 115ff om ”biskopen og den vigslede tjeneste” reiser en rekke spørsmål som gjelder praktiseringen av nåværende bestemmelser. Her må det skje en avklaring mellom bestemmelsene og praktisering av bestemmelse, se H.4 side 63. Jf også H.2 side 133f om ”biskopen, vigslede medarbeidere og øvrige kirkelige tilsatte”. Om arbeidsgivers styringsrett og faglig selvstendighet, se H.2 side 118.
- ⁶¹ H.3 side 107f om uttalerett i alle kirkelige tilsetninger – KO § 16, 6. ledd, jf også KO § 26.
H.4 side 4 § 1 om rett til ”å gi bindende pålegg vedrørende ... andre kirkelig tilsattes tjenesteutøvelse”.
- ⁶² H.3 side 60 – KO § 9 siste ledd – om rett til å innkalle menighetsrådet til møte, side 107f – KO § 16, 6. ledd – om ”biskopens tilsyn med menighetenes fellesråd / prostirådet”, side 107f – KO § 16, 6. ledd – om uttalerett i kirkelige tilsetninger, side 149 – KO § 26 – om krav til søkere til kirkelig stilling og tap av kirkelig stilling.
H.4 side 4ff om ”biskopens ansvar og myndighet”.
H.2 side 99-143 om ”biskopens tilsyn”.
- ⁶³ H.2 side 125f om ”biskopens tjeneste og demokratiet” og side 137ff om ”ytterligere styrkelse av biskopens tjeneste”.
- ⁶⁴ H.3 side 118f om ”bispedømmerådets tilsettingsmyndighet” – KO § 18, 4. ledd.
- ⁶⁵ H.3 side 37ff om ”tilhørighet og medlemskap” i ny KO § 6 og side 186ff om ny KL § 6.
- ⁶⁶ Harmonisering av bestemmelsene i Lov om trudemssamfunn og for Den norske kirke er spesielt omtalt H.3 side 38ff. Dette gjelder disse områder: 1) Sidestilling av barn av gifte og samboende i forhold til tilhørighet, 2) Opphør at tilhørighet ved fylte 18 år, 3) Foreldre som tilhører ulike trossamfunn skal kunne velge hvilket trossamfunn barnet skal tilhøre, 4) Kravet om personlig fremmøte ved innmelding.
- ⁶⁷ H.3 side 47f om ”medlemskap i andre sokn/kategorialmenigheter/valgmenigheter”.
- ⁶⁸ Jf ny KL § 3, 2. ledd om soknetilhørighet og dispensasjonsadgangen i ny KL § 5, siste ledd.
- ⁶⁹ H.4 side 46ff om ”Ordning for kategorialmenigheter og valgmenigheter – forslag til regler fastsatt av Kirkemøtet.
- ⁷⁰ H.3 side 49 om ”biskopens myndighet” – KO § 7 bokstav b).
- ⁷¹ H.3 side 141f om ”Lærenemnda nedlegges”.
- ⁷² H.4 side 60 om videre utredning av behandlingen av lærespørsmål og læresaker.
- ⁷³ H.2 side 31 om ”demokratisering av kirkestyret”.
- ⁷⁴ H.3 side 173 – ny KL § 4, 2.-5. ledd. Det er Stortinget som i lov fastsetter hvilket organ som representerer rettssubjektene. Dessuten må et organ som skal utøve offentlig myndighet, opprettes ved lov.
- ⁷⁵ H.3 side 135f om ”direkte eller indirekte valg”
- ⁷⁶ H.3 side 79ff om ”organene på fellesråd/prostinivå” og ”menighetenes fellesråd/prostirådets sammensetning”.
- ⁷⁷ H.3 side 100ff om ”bispedømmerådets sammensetning” og side 122f om ”den indre sammenheng mellom lokalt, regionalt og sentralt nivå”.
- ⁷⁸ H.2 side 96ff om ”de kirkelige tilsatte i de valgte organer”
- ⁷⁹ H.3 side 50f om ”valgbarhet ...” – jf KO § 7 bokstav c, 2. ledd.
- ⁸⁰ H.2 side 94ff om ”den ordinerte tjeneste i de valgte organer”.
- ⁸¹ H.3 side 30 om ”prinsippene for sammensetning” og KO § 4, 2. ledd 2.punktum.
H.3 side 50f om ”valgbarhet ...” og KO § 7 bokstav c).
- ⁸² H.1 side 72-78 om ”gravplassene – lovtekster og kommentarer”.
- ⁸³ I henhold til mandat skal arbeidsgruppen ”gi en *foreløpig* beskrivelse av hva som kan være statens og kommunens økonomiske forpliktelse og hjemler for disse”.
Hjemler er tatt inn i ny KL § 8 om ”kirkens økonomi”, jf H.3 side 193ff om ”understøttelse av Den norske kirke”.
Arbeidsgruppen mener at det kan foretas omlegginger innenfor den nåværende statlige

finansieringsordning, jf H.2 side 48ff om ”finansiering og virksomhetsansvar” og H.3 side 195ff om ”fra bevilgning til tilskudd” og ”statsbudsjettet – bokstav a)-l)”. Arbeidsgruppen mener at Kirkemøtet må få en annen rolle i relasjon til de statlige bevilgninger, jf H.3 side 134f om ”økonomi”. Statens bevilgninger bør gis til Kirkemøtet og ikke direkte til det enkelte bispedømmeråd.

Arbeidsgruppen er klar over at det medfører betydelige utfordringer at kommunale midler forvaltes av et organ på interkommunalt nivå, jf H.3 side 200ff om ”kommunens økonomiske ansvar” og ”pengene ut av kommunen?”.

Arbeidsgruppen legger også til grunn at det utvalg som Regjeringen oppnevnte 25. juni 2010 for å vurdere tros- og livssynspolitikken, kan komme med nye vurderinger av offentlige understøttelse av tros- og livssynssamfunn, jf mandatets pkt om ”foreløpig”. Arbeidsgruppen utelukker ikke at dette arbeidet kan få konsekvenser også for organiseringen av kirkens tjeneste ved Helseforetak, sykehjem, i Forsvaret m.v, jf H.3 side 148.

⁸⁴ H.4 side 64 der en utredning av de økonomiske konsekvenser foreslås gjort til et eget prosjekt.

⁸⁵ H.3 side 54ff om ”to forvaltningsorgan representerer soknet”.

⁸⁶ H.2 side 37f om ”to tradisjoner og kulturer møtes” og H.3 side 108 om ”en stor omstilling”.

⁸⁷ H.2 side 100ff om ”et historisk riss – de lange linjer”. ”Jerusalem” som metafor viser til kirkens åndelige oppdrag som kom til oss ”ovenfra” og ”utenfra”, ”København” viser til Kongens særskilte kirkelige/verdslige myndighet som også kom til oss ”ovenfra” og ”utenfra”, ”Tune” sikter til den kristelige grasrot- og lekmannsbevegelse som Hans Nielsen Hauge startet og som kom ”innenfra” og ”nedenfra”, og ”Eidsvoll” som peker til folkesuverenitetsprinsippet som bygger makt ”nedenfra” – fra folket. Arven fra alle disse lever innvevet i hverandre i dagens kirkevirkelighet i Norge.